

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αριστοτέλης, Πολιτικά, 1253a7-18

A1.α.

1. Η γνώση των ηθικών αξιών δημιουργεί την οικογένεια και την πόλη.

Σωστό.

2. Αν το πόδι και το χέρι είχαν λογική, θα λειτουργούσαν αυτόνομα. Λάθος.

3. Χρέος του πολίτη είναι να επιδιώκει το ατομικό του συμφέρον. Λάθος.

A1.β.

α. φωνή – 2. ζῶον.

β. λόγος – 1. άνθρωπος.

γ. λυπηρόν – 2. ζῶον.

δ. δίκαιον – 1. άνθρωπος.

B1.

Ο Αριστοτέλης κατατάσσει τον άνθρωπο στα αγελαία ζώα με κριτήριο τον ομαδικό τρόπο διαβίωσής του. Ειδικότερα, ανήκει στα πολιτικά αγελαία ζώα, γιατί αναλαμβάνει μαζί με άλλους κάποιες δραστηριότητες. Βέβαια, ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει την ιδιότητα του πολιτικού και σε κάποια αγελαία ζώα, με την έννοια ότι αναλαμβάνουν και διεκπεραιώνουν όλα μαζί μια κοινή δραστηριότητα, χωρίς όμως να διαθέτουν έναρθρο λόγο και λογική

σκέψη, όπως ο άνθρωπος. Έτσι, ο φιλόσοφος (στο έργο του *Περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαι*) μνημονεύει ως πολιτικά ζῶα, εκτός από τον άνθρωπο, τη μέλισσα, τη σφήκα, το μυρμήγκι και τον γερανό. Στην περίπτωση αυτών των ζώων, το επίθετο «πολιτικός» χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια απλούστερη διαδικασία συμμετοχής σε κοινές δραστηριότητες, ενώ όταν αναφέρεται στον άνθρωπο, το σημασιολογικό περιεχόμενο του επιθέτου «πολιτικός» διευρύνεται και δηλώνει πιο πολύπλοκες κοινωνικές διαδικασίες. Αυτό εκφράζεται κι από το ποσοτικό επίρρημα συγκριτικού βαθμού «μᾶλλον», όπου γίνεται η σύγκριση του ανθρώπου και των αγελαίων ζώων.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς σκοπό· όλες οι φυσικές διεργασίες κάπου αποβλέπουν. Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει ο Αριστοτέλης σε πολλές πραγματείες του. Υποστηρίζει ότι στη φύση τίποτε δεν γίνεται μάταια, τα πάντα εξυπηρετούν ορισμένη σκοπιμότητα, από την οποία και νοηματοδοτούνται.

Σχετικά με τη λέξη «λόγος», αυτή χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση).

Αφού η φύση, η οποία δεν κάνει τίποτα δίχως λόγο και αιτία (τελεολογική αντίληψη), εφοδίασε τον άνθρωπο με τον λόγο, προκειμένου να κατανοήσει αφηρημένες (ηθικές και άλλες) έννοιες, η συμμετοχή στις οποίες δημιουργούν την πόλη, γίνεται αντιληπτό ότι ο άνθρωπος είναι «φύσει ζῶον πολιτικόν».

B2.

Στην αρχή του αποσπάσματος, ο Επίκτητος προτρέπει οποιονδήποτε να αναλογιστεί ποιος είναι. Απαντά ο ίδιος στο ερώτημα, επισημαίνοντας ότι καθένας μας είναι άνθρωπος και ότι αυτό που διαφοροποιεί τον άνθρωπο

από τα άλλα πλάσματα είναι ότι έχει ως σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του την προαίρεση, δηλαδή τη δυνατότητα να κρίνει και να αποφασίζει. Η δυνατότητα αυτή δεν υποτάσσεται και δεν υπηρετεί καμιά ανώτερη δύναμη· αντίθετα, η ίδια υποτάσσει τα πάντα στην εξουσία της.

Έπειτα, ο συγγραφέας προτρέπει να αναλογιστούμε από ποια πλάσματα διαφοροποιούμαστε οι άνθρωποι, εξαιτίας του δεύτερου ιδιαίτερου χαρακτηριστικού μας, του λόγου. Απαντά ότι είμαστε διαφορετικοί από τα θηρία και τα πρόβατα. Στη συνέχεια, προσθέτει ένα ακόμη στοιχείο στην απάντηση του αρχικού ερωτήματος: καθένας μας είναι πολίτης του κόσμου. Αποτελεί μέρος ενός μεγάλου συνόλου, και μάλιστα ένα από τα μέρη που δεν το υπηρετούν παθητικά αλλά συνδιαμορφώνουν το σύνολο αυτό, διότι αντιλαμβάνεται τη θεϊκή πρόνοια, την τάξη του σύμπαντος, η οποία έχει καθοριστεί από τον θεό, και μπορεί να συνυπάρξει με αυτήν και να προσαρμοστεί σε αυτήν.

Με ένα τρίτο ερώτημα, ο Επίκτητος αναζητά τον ρόλο του πολίτη στον κόσμο, όπως είναι διαμορφωμένος. Και απαντά, περιγράφοντας τη σχέση που συνδέει το άτομο με το σύνολο: ο άνθρωπος δεν είναι αυτόνομος και απομονωμένος από τους άλλους. Γι' αυτό και δεν πρέπει να επιδιώκει αυτό που θεωρεί ότι τον ωφελεί προσωπικά, αλλά να αντιλαμβάνεται τη θέση του στον κόσμο, όπως θα αντιλαμβανόταν το χέρι ή το πόδι τη θέση τους στο σώμα, αν είχαν τη δυνατότητα να σκέφτονται, τα οποία δεν θα ενεργούσαν ποτέ αυτόνομα, αλλά πάντα σε συνδυασμό με τα άλλα μέρη του σώματος, για το όφελος του συνόλου.

Ο Επίκτητος χρησιμοποιεί το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής («σκέψαι», «σκόπει») που δίνει χαρακτήρα προτροπής. Πρόκειται για μια παραίνεση, η οποία απευθύνεται στον υποθετικό αναγνώστη, αλλά μπορεί να θεωρηθεί και προτροπή του συγγραφέα προς τον ίδιο τον εαυτό του. Σε κάθε

περίπτωση, προτρέπει σε εξέταση του εαυτού μας αλλά και της θέσης μας στον κόσμο, σε ενδοσκόπηση και αυτογνωσία.

Επιπλέον, ο φιλόσοφος χρησιμοποιεί και την ευθεία ερώτηση «Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;» με την οποία επιχειρεί να διερευνήσει τη σχέση του ατόμου-πολίτη με το σύνολο-κοινωνία.

B3.

1. πατέρας του Αριστοτέλη – **δ.** Νικόμαχος.
2. ο Αριστοτέλης έγραψε γι' αυτόν παιάνα – **α.** Ερμίας.
3. ίδρυσε τον «Περίπατον» - **ε.** Θεόφραστος.
4. επηρέασε επιστημονικά τον Αριστοτέλη – **β.** Εύδοξος.
5. μαθητής του Αριστοτέλη – **στ.** Αλέξανδρος.

B4.α.

1. προβάτων – **ε.** απόβαση.
2. διοικήσει – **δ.** οικογένεια.
3. πούς – **ζ.** χταπόδι.
4. χείρ – **β.** χειροποίητος.
5. σκέψαι – **α.** σκόπιμος.
6. συμφέρον – **στ.** ανυπόφορος.

B4.β.

«**αδούλευτον**»: Έχω στο συρτάρι μου ένα θεατρικό σενάριο, το οποίο πρέπει να βελτιώσω, γιατί είναι ακόμα αδούλευτο.

«**προηγούμενων**»: Τα προηγούμενα χρόνια, τα θέματα των αρχαίων στις πανελλαδικές εξετάσεις ήταν ευκολότερα.

B5.

Στο παράλληλο κείμενο, ο Ευάγγελος Παπανούτσος διατυπώνει την άποψή του για την προαίρεση. Τη συνδέει με τη βούληση, θεωρώντας την πρώτη έννοια προϋπόθεση της δεύτερης («όπου δεν υπάρχει προαίρεση, εκεί ούτε βούληση»). Υπάρχουν, βέβαια, στιγμές στην καθημερινότητά μας, κατά τις οποίες δεν χρειάζεται η προαίρεση, γιατί προβαίνουμε σε ενέργειες από συνήθεια και χωρίς σκέψη. Επιπλέον, επειδή υπάρχει προαίρεση, γι' αυτό υπάρχει και βούληση και επειδή η προαίρεση χαρακτηρίζει μόνο τους ανθρώπους, γι' αυτό και η βούληση αποτελεί ανθρώπινη ιδιότητα, ενώ τα ζώα έχουν μόνον όρεξη.

Ο Επίκτητος στο πρωτότυπο κείμενο θεωρεί την προαίρεση ως ένα βασικό γνώρισμα του ανθρώπου, και μάλιστα το πιο σημαντικό. Δίνει στην προαίρεση ηγετικό και καθοδηγητικό ρόλο στον ανθρώπινο βίο και τη συνδέει με την ελευθερία («ἀδούλευτον», «ἀνυπότακτον»).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι και οι δύο συγγραφείς θεωρούν την προαίρεση πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου. Ο Παπανούτσος, όμως, αναφέρει ότι ο άνθρωπος πολλές φορές υποτάσσει τις καθημερινές του πράξεις στη συνήθεια, στον κοινωνικό εθισμό, ενώ ο Επίκτητος θεωρεί ότι η προαίρεση καθοδηγεί όλες μας τις πράξεις.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδης, Α121, 1-4

Γ1.

Διότι, αν δανειστούμε χρήματα, μπορούμε να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό τους ξένους (μισθοφόρους) πεζοναύτες τους. Γιατί, η (στρατιωτική) δύναμη των Αθηναίων είναι εξαγορασμένη (μισθοφορική)

περισσότερο παρά δική τους· ενώ η δική μας μπορεί λιγότερο να το πάθει αυτό, επειδή είναι ισχυρή με τους στρατιώτες περισσότερο παρά με τα χρήματα.

Γ2.

Οι Κορίνθιοι, προσπαθώντας να πείσουν τους συμμάχους τους ότι πρέπει να ξεκινήσουν πόλεμο εναντίον των Αθηναίων, εκφράζουν την αισιόδοξη άποψη ότι μπορούν να επικρατήσουν στον πόλεμο αυτόν. Τεκμηριώνουν την άποψή τους κατ' αρχάς αναφέροντας ότι ο στρατός των Πελοποννησίων υπερέχει σε αριθμό στρατιωτών και σε πολεμική εμπειρία («πρώτον μὲν πλήθει ... ἐμπειρία πολεμικῆ»). Ἐπειτα, επισημαίνουν ότι ὅλοι ὅσοι ἀνήκουν στην Πελοποννησιακή συμμαχία σπεύδουν να υλοποιήσουν τις εντολές, διενεργώντας κάθε εκστρατεία με ἐνότητα και πειθαρχία («ὁμοίως πάντας ... ἰόντας»). Προκειμένου να καθησυχάσουν ἐνδεχόμενους φόβους για τη ναυτική υπεροχή των Αθηναίων, οἱ Κορίνθιοι ἰσχυρίζονται ὅτι μπορούν να αξιοποιηθῶν οἱ πόροι κάθε πόλης («ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης ἐκάστοις οὐσίας») και ἐπιπλέον να εξασφαλιστοῦν χρήματα ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς και τὴν Ὀλυμπία («καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπία»), ὥστε να δημιουργηθεῖ και να εξοπλιστεῖ ναυτική δύναμη που θα ἀντιπαρατεθεῖ στοὺς Αθηναίους. Ὑποστηρίζουν, μάλιστα, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι, ἐφ' ὅσον δανειστοῦν, θα μπορέσουν να ἀποσπάσουν τοὺς μισθοφόρους των Αθηναίων, προσφέροντάς τοὺς περισσότερα χρήματα («ὑπολαβεῖν ... ναυβάτας»), υπογραμμίζοντας ὅτι ἡ στρατιωτική δύναμη των τελευταίων δεν βασίζεται τόσο στοὺς δικούς τοὺς πολίτες ὅσο σε ξένα ἀμειβόμενα στρατεύματα («ῶνητὴ γὰρ ... ἢ οἰκεία»). Ἀντίθετα, οἱ Πελοποννησιακές στρατιωτικές δυνάμεις δεν ἀντλοῦν τὴν ἰσχύ τοὺς ἀπὸ τὴ χρηματική ἀμοιβή ἀλλὰ ἀπὸ τὴ συμμετοχή πολιτῶν των συμμαχικῶν πόλεων («τοῖς σώμασι ... ἢ τοῖς χρήμασιν»).

Γ3.α.

Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω.

Γ3.β.

ἀμυνόμεθα → ἄμυναί

καταθησόμεθα → κατάθου

ἐπικρατῆσαι → ἐπικράτησον

προύχοντας → πρόσχες

πολλά → πλείονα (πλέονα) / πλείω (πλέω)

Γ4.α.

ἔχοντες: αιτιολογική μετοχή, επιρρηματικός προσδιορισμός αιτίας στο ρήμα ἐγείρομεν.

ἐπικρατῆσαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση εἰκός (ἐστὶ).

πλήθει: δοτική της αναφοράς, επιρρηματικός προσδιορισμός στη μετοχή προύχοντας.

μισθῶ: δοτική μέσου / τρόπου, επιρρηματικός προσδιορισμός στο απαρέμφατο ὑπολαβεῖν.

ναυβάτας: αντικείμενο στο απαρέμφατο ὑπολαβεῖν.

ἢ οἰκεία: δεύτερος όρος σύγκρισης, από τον συγκριτικό βαθμό πλέον, με πρώτο όρο το κατηγορούμενο ἄνητή.

β.

Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον αὐτοὶ δὲ τότε καὶ ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρουν.

ἢ: Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον αὐτούς δὲ τότε καὶ ἀδικουμένους τὸν πόλεμον ἐγείρουν (θεωρούμε, στην περίπτωση αυτή, ότι υπάρχει ετεροπροσωπία, διότι οἱ Κορίνθιοι δεν αναφέρονται μόνο στον εαυτό τους, αλλά σε όλους τους συμμάχους).